

Soós Viktor Attila*

Kiss László SJ internálása

Bevezető

Tanulmányomban Kiss László SJ internálásához vezető utat, az internálásának körülményeit és raboskodását dolgoztam fel. Forrásul szolgáltak az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában található vizsgálati dossziék – V-19486 Handler Lajos és társai; V-23774 Wéber János és társai; V-147806 Pethő Jenő és társai –, melyekben Kiss László és más jezsuiták letartóztatásának és internálásának vizsgálati anyaga, valamint az 1961-es letartóztatásának körülményei találhatóak. Érdekes, hogy Kiss Lászlóról nem készült önálló vizsgálati dosszié, hanem más dokumentumokhoz csatolva maradt fenn az ő anyaga.

Kiss László rövid életrajza

Kiss László 1925. július 11-én született Kunszentmártonban, 1982. október 25-én hunyt el Budapesten. - Szentesen érettségizett, 1944. augusztus 15-én lépett be a jezsuita rendbe. 1946. augusztus 17-ig a Manrézában töltötte újonc éveit, majd Szegedre helyezték, ahol megkezdte filozófiai tanulmányait. Rendi előjárói külföldre akarták menekíteni, de 1949. március 7-én illegális határátlépés miatt letartóztatták, a dél-budai, majd a kistarcsai internálótáborba került. Bölceleti tanulmányait itt fejezte be. 1953. szeptember 17-én szabadult. 1954 márciusától szeptemberéig építőipari segédmunkás. 1955. január 25-től június 30-ig a kőteleki általános iskolában óraadó tanító. 1955 nyarán a Honvéd Térképészeti Intézet, majd a szarvasi ÖTKI alkalmazottja, decembertől 1956. április 15-ig a szolnoki Közlekedéstudományi Egyetem fűtője, májustól júliusig a szolnoki Tiszamenti Vegyiművekben rakodómunkás, augusztustól 1957 februárjáig a kecskeméti Útfenntartó Vállalatnál útépítő, majd adminisztrátor. 1957. január 25-én Kisberk Imre Pomázon pappá szentelte. Február végétől a rákosszentmihályi egyházközség irodájában dolgozott. Beiratkozott a Hittudományi Akadémiára, 1961-ben biblikumból doktorált. 1961. február 15-től 1974 szeptember 1-ig a főváros 4. számú, ill. 3. számú építőipari vállalatánál segédmunkás. 1964-től vízvezeték-szerelő szakmunkás, szakszervezeti bizalminak és szocialista brigádvezetőnek választották. Kétszer kapott kiváló dolgozó kitüntetést. 1973 szeptemberétől a Teológiában, 1976 júniusától a Vigiliában több mint 30 cikke jelent meg. Besegített a szerkesztői munkába, elkészült egy kommentárja Szent Péter leveléről és a Júdás-leveletről. – A 60-as években Soroksár-Újtelepen vállalt kiségitést. Folyamatban volt magántanári kinevezése a hittudományi karon, amikor váratlanul meghalt

Internálásának előzményei

A szovjet megszállók és a magyar kommunista párt embertelen eljárása nemcsak az ellenzéki politikusok részéről, hanem az egyháziak részéről is menekülési hullámot indított el. Az egyházüldözés során a fenyegetett világi papok és szerzetesek egyénileg sokan szöttek nyugatra. A szerzetesrendeknek külön gondjuk volt a kiképzés alatt álló fiatal növendékek megtartása.

A jezsuiták a kínálkozó lehetőségekhez képest kisebb csoportokban és egyenként is juttattak nyugatra seminaristákat. A rend először a skolasztikusokat és a teológusokat szólította fel az ország elhagyására. A novíciusok kiküldésére kezdetben nem gondoltak. A seminaristák kimenekítését Szegedről P. Fábry^I Antal, P. Öry Miklós és P. Legeza szervezte, de a főiskoláról további tanárok is csatlakoztak az akcióhoz: P. Német Béla és P. Ruff János.

Kiss László internálásának előzményeiről kihallgatási jegyzőkönyveiből értesülhetünk, azonban ezeket az iratokat, mint ahogy az Államvédelmi Hatóság^{II} és az állambiztonsági szolgálatok iratait is kellő forráskritikával kell kezelni.

Dr. Váradi György r.szds. két kihallgatás fényében, amelyek 1949. március 29-én és 30-án készültek, a következő jelentést tette március 30-án Kiss László ügyében:

„Kihallgatása során előadta, hogy ez év januárja óta a szegedi rendház novíciusai egy-két főből álló csoportok formájában rendszeresen illegálisan átlépjék az osztrák határt. Gyanúsított 1949. március 1-jén rendházfőnöke hozzájárulásával a nyugati határra utazott, és március 7-én Magyarlak környékén megkísérelte átlépni a határt, e kísérlet közben azonban a magyar határőrség őrizetbe vette.”ⁱⁱⁱ

Kiss László 1949. március 29-én letartóztatását követően, ezt a vallomást tette:

„Parasztsaládból származom, apám 36 kat. hold földön gazdálkodik Szentes határában. 1944-ben elvégeztem a gimnázium 8. osztályát, majd ugyanabban az évben a Jezsuita szerzetesrendhez vonultam be novíciusnak Budapest, Labanc u. 57. sz. alá a Manrézába. 1946-ban Szegedre kerültem a Jezsuita szerzetesekhez, a szerzetesház egy részét tanoncotthonnak foglalták le 1948 novemberében, s így a szűk hely révén f. év januárjában már hallottam arról a lehetőségről, hogy a szerzetes skolasztikusokat nyugatra küldik tovább tanulni. Február elején tudomást szerzett a szerzetesrend tanulócsoportja kb.50-fő, Fábri Antal rendházfőnöktől, hogy legálisan az országból nem lehet kimenni, s így illegálisan kénytelen kiküldeni a hallgatókat. Ettől az időtől kezdve naponta mentek el egy-két főből álló csoportok, valamennyien illegálisan hagyták el az ország területét, az utasítás úgy szólt, hogy Ausztria bármely rendházában újabb utasítás fog rájuk várni.

III. hó 1-én én magam is útnak indultam, előző napon Fábri Antal felhívta a figyelmemet, ill. utasított, hogy menjek Káldra, ott keresem páter Törekit a plébánián, aki segítette a nyugatra szökő jezsuitákat, s attól megkapom a további utasítást. Az nap este Pesten felkerestem Fazekas János jezsuita szerzetest, Mária u. 25. sz. alatt lévő rendházban, én tudtam, hogy Fazekas másokat is segít átszökni a határon, tudomásom volt arról, hogy Fazekas a nemzetközi vonatokon csempészte ki a nyugatra akaró szökni jezsuitákat. Fazekastól szobát kértem, majd az nap este útnak indultam Káldra, ahova másnap hajnalban, ill. délelőtt érkeztem meg. Törekit felkerestem Káldon, tekintettel arra, hogy célom Magyarország területén Magyarlak volt, ahonnan Ausztria területére akartam jutni, Töreki nem tudott érdemlegesen segíteni rajtam, csak útbaigazítást adott, hogy melyik vonalon érem el veszélytelenül Magyarlakot. Káldról Zalaegerszegre mentem, onnan Nagykapornakra mentem a jezsuita rendházba. Palotai László házfőnökkel közöltem szándékomat, nyugatra való szökésemet, Palota páter Lipkai rendházigazgatóhoz küldött, hogy az ad valami ajánló sort az egyik határmenti község plébánosához, Lipka ezt az ajánló sort megadta, melyben Ivánc község plébánosához, Szigeti Józsefhez irt egy pár sort, melyben felhívta, hogy munkámat támogassa. Márc.5-én értem Ivánra, ott bizalmasan közöltem Szigeti plébánossal a szándékomat, Szigeti egy kísérőt adott mellém Rábagyarmatra, aki szándékomról nem tudott, Rábagyarmaton felkerestem a plébánost, aki elkísért Csörötnekig, ott magyarázta, hogy merre menjek Magyarlak felé, ahol fel kerestem Láng Imre jezsuita szerzetest, akinek utasításba volt adva, hogy a nyugatra szökőket átsegítse a határon. Márc.7-én Láng Imre szerzetes elvezetett a határ felé, ott megmagyarázta az utat, s onnan egyedül mentem, ott a magyar határőrség elfogott, majd Felsőrönökre szállítottak, onnan Körmendre, majd Szombathelyre kerültem, márc. 22-én. pedig az Államvédelmi Hatóságra kísértek Pestre. Szökésem végcélja Linz volt, az ottani rendház.”^{iv}

Kiss László kihallgatása másnap március 30-án folytatódott. Akkor ezt a tanúvallomást adta:

„Határozott tudomásom van arról, hogy Dr. Fábri Antal^v jezsuita szerzetes a szegedi rendház főnöke rendszeresen és folyamatosan foglalkozott embercsempészéssel. Ezt a tevékenységét kb. 1949. január hónapjától végzi.

Fábri az emberek határon való átcsempészését több hetes munkával szervezte meg és készítette elő. Az előkészületekről és annak eredményéről több ízben beszámolt a szerzeteseknek.

Az első beszámolót kb. január elején tartotta meg. Ekkor közölte, hogy a fiatal szerzetesek külföldre szökését meg kell valósítani, mert arra véleménye szerint nincs mód, hogy tanulmányaikat továbbra is Magyarországon végezzék.

Ez első megbeszélés után Fábri elutazott abból a célból, hogy tapasztalatokat szerezzen a szökés lehetőségeiről. Tudomásom szerint Budapestre utazott.

Visszaérkezése után megbeszélésre hívta ismét össze a fiatal szerzeteseket és beszámolt útjának eredményeiről és az általános helyzetről. Ekkor jelentette be, hogy a szökésre két lehetőséget talált.

Az egyik lehetőség, hogy azokat a szerzeteseket, kik a határmentére valók hazaküldi szülőfalujukba és ott megszervezik az átszökést, a másik út pedig az Alberg Express hálókocsijának tengelyére szerelt deszkalapokon való kijutás.

A második megbeszélés után P. Fábri Antal utasította Németh József nagylócsi születésű, Kovács Simon, Baracska Géza, Láng Imre magyarlakai születésű szerzeteseket, hogy utazzanak haza és szervezzék meg a szerzetesek kiszöktetését.

Tudomásom van arról, hogy nevezett személyek az utasítást végrehajtották. Baracska Géza értesítést küldött Fábrinak és erre Fábri Nemes Ödön szerzetest küldte, aki Baracskaival együtt hagyta el az országot. Láng Imre magyarlakon átsegítette a határon Ugrin Bélát és Bölcsföldy Sándort. Nekem is Láng Imréhez kellett mennem és ő kikísért a határtól kb. 4-500 méterre, tovább nem jött, mert veszélyesnek tartotta az utat. Miután tőle elváltam a határvadászok elfogtak. Láng lakása Magyarlak Fő út 71. sz. Tudomásom szerint Német József és Kovács Simon anélkül mentek át a határon, hogy bárkit magukkal vittek volna.

A szökés másik útvonalával kapcsolatban a megbeszélésen közölte Fábri, hogy Simcsák Tamás posta alkalmazotton keresztül és segítségével el lehet helyezkedni az említett módon Alberg expresszen. Mikor Simcsák megbeszélte Fábrival a részleteket közölte azt is, hogy csak rövid ideig tudja vállalni a szöktetéseket, mert ő maga is el akarja hagyni az országot. Ekkor utasította Fábri Kiss Ferencet, hogy jöjjön Budapestre és helyezkedjen el a Keleti pályaudvaron mint munkás. Arról nem tudok, hogy milyen módon sikerült Kissnek munkát vállalnia a MÁV-nál. Kiss Ferencel együtt Fazekas Jánost is utasította, hogy utazzon Budapestre és a Mária utcai rendházból irányítsa és készítse elő a szökéseket.

Tudomásom van arról, hogy az útra való előkészítés szerepét Fazekas végezte. Ő szerezte be az utazáshoz szükséges munkaruhát, meleg öltözetet és egyéb kellékeket, valamint ő oktatta ki az indulókat az úttal kapcsolatos tudnivalókról. Kiss szerepe abból állott, hogy a vonatra elhelyezze a szükséges deszkákat és miután elhelyezkedtek a szökni készülő elálcázza őket. Ezen az útvonalon a következő személyek távoztak tudomásom szerint, Sadovszky Ottó, Vicsai Emil, Ádám János, Kiss Gábor, Hauser József.

P. Fábri Antal a sorozatosan megtartott megbeszéléseken mindent elkövetett, hogy a fiatal szerzeteseket felbátorítsa a szökésre és ennek érdekében minden alkalommal beszámolt arról, hogy milyen könnyedén jutottak ki a már eltávozott szerzetes társaink. Közölte azonban azt is, hogy annak ellenére különösen az utóbbi időben nem kevés veszéllyel jár a határon való átszökés. Kijelentette, hogy az az óhaja, hogy minden szerzetes kijusson, de kényszeríteni senkit sem akar. Megjegyezni kívánom azt, hogy nálunk szerzeteseknél, különösen jezsuitáknál a feletteseink óhaja és kérése egyenlő a parancsal.

Beismerem azt, hogy 1949 március hó 1-jén elhagytam a szegedi rendházat abból a célból, hogy külföldre távozzam. Elindulásom előtt Fábri magához hivatott két esetben. Az első beszélgetés alkalmával Fábri közölte velem, hogy a Láng féle útvonalon kell átszöknöm a határon és utasított, hogy utazzam Káld községbe Türeki Ödön jezsuita szerzeteshez, aki ott, mint kisegítő lelkész tartózkodik, és a további utasítást, útbaigazítást tőle fogom megkapni. Az utolsó beszélgetésünk alkalmával elbúcsúztunk Fábrtól. Megjegyezni kívánom, hogy előző megbeszélésünk alkalmával P. Fábri közölte velem, hogy Csizmázia Rudolf szerzetes társammal együtt fogok menni. Miután elbúcsúztunk mindketten elindultunk Fábri utasításai szerint.

Budapestig együtt utaztam Csizmaziával, innen Csizmázia Győrbe ment, én pedig Káld községben felkerestem P. Tőrekit, aki kijelentette, hogy az ő útvonala jelenleg nagyon veszélyes és azt tanácsolta, hogy minél előbb hagyjam el a községet. Káldról Nagykapornakra utaztam, ahol P. Lipkai Istvántól egy igazolványt kaptam, amely azt igazolja, hogy én falumanrézát szervezek. Ennek segítségével eljutottam Magyarlakra Láng Imre jezsuitához, aki

kikísért a határ közelébe majd ott elváltunk a szükséges útbaigazítások után. Nem sokkal elválásunk után a határőrség őrizetbe vett.

Tudomásom szerint Csizmazia akivel Nagykapornok felé utazásomkor találkoztam visszament Győrbe vagy Budapestre.”^{vi}

Kiss László internálásának körülményei

Az Internáltak országos nyilvántartása szerint Kiss László jezsuita szerzetes illegális úton akarta az országot elhagyni, internálásának időpontja 1949. március 30.^{vii} Internálásáról dr. Décsi Gyula r.alezr. alosztályvezető ezen a napon hozott véghatározatot.^{viii} Ezt követően Kiss László a Buda-déli Internálótáborba^{ix}, majd 1949. április végén a kistarcsai internálótáborba került az 5. ezred 8-as (papi) szobájába.^x A kistarcsai internálótáborban Kiss László folytatta teológiai tanulmányait, amelyre úgy volt lehetősége, hogy az ott raboskodó felszentelt papok, képzett teológiai tanárok tanították és vizsgáztatták az internált papnövendékeket. Az internálótáborból levelet írt Dr. Móra Zoltán budapesti ügyvédnek, akit azzal bízott meg, hogy internálási ügyében képviselje.^{xi} Dr. Móra Zoltánt levélben tájékoztatta Kiss László a helyzetéről. Ezt írta levelében:

„Kedves Ügyvéd Úr!

Szeretném röviden, amennyiben egy levél keretében lehet, ismertetni az ügyemet, annak előzményeit és azokat az indítékokat, amelyek tettem elkövetésére bírtak.

Már harmadik éve a szegedi jezsuita rendházban végeztem filozófiai tanulmányaimat, itt készültem hivatásomra, melyet az egyszerű, földműves nép (melyből magam is származom) szellemi és erkölcsi nyomorának enyhítésében, a lelkek újjáépítésében, Krisztushoz emelésében és a szociális igazság megvalósításában láttam meg. – Az elmúlt év őszén Kollégiumunk egy részét igénybe vették Tanoncotthon céljára, és így mind elhelyezkedésünk, mind tanulmányaink végzése nehézkessé vált.

Miután így Magyarországon a Rend által előírt tanulmányok végzése nehezzé vált, arra gondoltam, hogy tanulmányaimat külföldön folytatom. A célom semmiképpen sem a „disszidálás” volt, hanem az, hogy tanulmányaimat nyugodtan elvégezhessem, hogy nyelveket tanulhassak, hogy külföldi tapasztalataimat később, hazatérve, magyar hazám és népem javára kamatoztathassam. S erre alkalmasnak látszott tanulmányaimat külföldön végezni, amint ez Társaságunkban régi szokás.

Házfőnököm, P. Fábry Antal mindent megtett, hogy útlevelet szerezzen, s csak mikor erre már semmi remény nem volt, akkor határoztam el magam arra, hogy „illegálisan” hagyom el az országot.

Márc. 7-én Magyarlakra utaztam, majd megközelítettem az osztrák határt, azzal a szándékkal, hogy Ausztriában a legközelebbi jezsuita rendházban jelentkezem (Grazban, vagy Bécsben), mert tudtam, hogy itt rendtestvéreim szeretettel fognak rólam gondoskodni.

A határ előtt nem sokkal fogtak el a határvadászok. Körmendí, majd szombathelyi tartózkodás után Budapestre kísérték az Andrássy útra, majd március 30-i dátummal internáltak.

A külföldi tanulmányút, amelyre annyira vágyódtam, megvalósíthatatlan ábránddá foszlott szét előttem. Tanulmányaimat félbe kellett szakítanom...

Csakugyan olyan nagy bünt követtem el? Én nem éreztem bűnnek, mert a legjobb cél, a legjobb szándék vezetett... Az internálást is úgy fogadtam, mint alkalmat és lehetőséget arra, hogyha vétettem a magyar haza ellen, ezért eleget tegyek.

Jövő hivatásom érdekében azonban szeretnék legalább őszre kiszabadulni, hogy ne kelljen elveszítenem még egy iskolai évet, hogy folytathassam tanulmányait, hogy tovább képezhessem magam: Isten dicsőségére, – a lelkekért – és magyar népem javára.

Köszönöm Ügyvéd Úr, hogy elvállalta ügyemet és kérem, tegyen meg mindent, amit tud szabadulásom érdekében.

Hálás tisztelettel: Kiss László SJ teológus.”^{xii}

1949. augusztus 29-én érkezett a Magyar Belügyminisztérium Internálási Osztályára egy beadvány Kiss László internálásának a hat hónapi határidő lejáráásával való megszüntetése iránt.^{xiii} Ennek mellékleteként megtalálható Kiss László kérelme:

„Miután a szegedi Jézustársasági Hittudományi Főiskolának egy részét államosították és a világi célokra használtatott fel, tanulmányaimnak folytatása gyakorlatilag lehetetlenné vált. Ezért Fábry Antal akkori rektor, vezetője a hittudományi főiskolának és egyben előljárom azt az utasítást adta az intézet növendékeinek, hogy minden lehetőséget használjanak fel arra, hogy külföldön folytathassák, valamely külföldi rendi főiskolán tanulmányaikat. Ennek az utasításnak, minthogy legális úton útlevelet szerezni nem sikerült, tettem – lelki kényszer hatása alatt eleget, amikor megkíséreltem a határt átlépni.

Hangsúlyozom, hogy szándékom semmi körülmények között nem volt Magyarországnak végleges elhagyása. Egyszerű földművescsaládból származom, és élethivatásomnak azt tekintetem, hogy tanulmányaimnak elvégzése után életemet a szociális igazság hirdetése és megvalósítása jegyében annak a néposztálynak szentelem elsősorban, amelyből származom. A nekem adott utasítás végrehajtásának megtagadása nemcsak engedelmességi fogadalmammal állott volna ellentétben, hanem meghiúsította volna annak a célnak az elérését, amelyért a szerzetesi fogadalmat letettem. Házfőnököm, – aki a szóban forgó utasítást adta, és aki azóta maga külföldre távozott, mindent megtett, hogy útlevelet szerezzen, s csak amikor ez nem sikerült, határozta el magamat az illegális cselekedetre.

Hangsúlyozom, hogy egyébként a külföldi tanulmányút kiképzésünknek egyik integráns része. Nyelveket kell tanulnunk, meg kell ismernünk a világ különböző részein az életviszonyokat, hogy szélesebb látókörrrel rendelkezve hirdethessük a fajtát és társadalmi osztálykülönbséget nem ismerő emberi jogegyenlőség gondolatát.

Internálásom hatodik hónapja szeptember elején lejár, – március 7-én vettek őrizetbe, március 31-én kerültem internáló táborba.

Ha szabadlára kerülök, egyházi felsőbbségem minden valószínűség szerint arra fog utasítani, hogy a Manrézába vonuljak és ott – minden egyéb – a világi étellel kapcsolatot teremtő /tehát pl. lelkipásztori/ elfoglaltság mellőzésével tevékenységemet tanulmányaimnak a körülményekhez képest legmegfelelőbb módon való kiegészítésére és befejezésére szenteljem az időmet.

Mindezek alapján kérem, hogy ügyem revíziója során az internálást méltóztassanak megszüntetni.^{xiv}

Kiss László rendőrhatalósági őrizetét 1949. szeptember 13-án felülvizsgálták, azonban azt továbbra is érvényben hagyták.^{xv} Ezen véghatározat ellen Kiss László fellebbezett, és a Belügyminisztérium Államvédelmi Hatósága 1949. október 5-én úgy döntött, hogy a véghatározatot változatlanul hagyja. A bizottság munkájában Kopácsi bizottsági tag, Dr. Balassa bizottsági elnök, és Dr. Décsi bizottsági tag vett részt.^{xvi} Kiss László továbbra is a kistarcsai internálótáborban raboskodott, ahol folytatta rabtársai által szervezett és vezetett teológiai tanulmányait. A vizsgálati dosszié tanúsága szerint 1952. augusztus 21-én ismét kihallgatták, azonban korábbi vallomásán nem kívánt változtatni.^{xvii} Kerti István év. hdgy. és Alak Sándor év. alhdgy. augusztus 24-én összefoglaló jelentést készített Kiss Lászlóról. Ebben a már többször említett internálási körülményeken kívül a következő olvasható:

„... Nevezett klerikális beállítottságú személy, aki gyűlöli a népi demokratikus rendszert. Bár ennek az érzésének nyíltan nem ad hangot. Idejét a táborban, imádkozással tölti.

Apjának 32 kh. földje volt.

A felülvizsgálat során megállapítottuk, hogy nevezett az általa elkövetett bűncselekményekért a bíróságnál felmentenek, mert a kiszabható büntetést, már az internálótáborban kitöltötte.

A fentiek alapján javasoljuk: Kiss László volt jezsuita-jelöltet a KÖMI^{xviii}-nek átadni munkára, /:Recskre:/^{xix}

Felmerül a kérdés, hogy egy szerzetesnek készülő személy lehet-e nem klerikális, azaz nem egyházi beállítottságú ember, mint ahogy a jelentés írja. Az is egy érdekes megállapítás, hogy gyűlöli a népi demokratikus rendszert, bár ennek nem ad hangot. Kiss Lászlót 6 hónapi internálásra ítélték, azonban a több mint 3 év raboskodás bizonyítja azt is, hogy az Államvédelmi Hatóság emberei bármeddig meghosszabbíthatták az internálás idejét, ha az adott személyt nem találták elég megbízhatónak. 1952. november 5-én készült környezetanulmány szüleiéről, testvéreiről, neveltetéséről, tanulmányairól, internálásának előzményeiről számol be, majd ezt követően egy érdekes jellemzés olvasható zárásként:

... „Származásánál és jezsuita nevelésénél fogva a népi demokrácia aktív ellensége. Megnyilvánulásaiban a teljesen egyoldalú beállítottságú és a Vatikán-hű kiszolgálója. Int. alatt a táborban is igyekezett az egyház érdekeit szolgáló romboló tevékenységet folytatni. Főképpen a paraszt származású int. között volt aktív. Baráti kapcsolata int. rendtársaival, de elsősorban Németh Tibor, Weber János és Máthé József int.-akkal /jezsuita teológusok/ tartott fent.”^{xx}

Kiss László ügyében 1953. szeptember 17-én született meg a határozat a rendőrhatalom őrizet megszüntetéséről.^{xxi} Aznap alá kellett írnia egy nyilatkozatot, mint ahogy a többi internálnak is szabadulása esetén. A nyilatkozat a következő:

„Tudomásul veszem, hogy az internálótáborral és a táborban lévő személyekkel kapcsolatos minden hír vagy adat „állami titkot” képez. Az „állami titok” megsértését a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának 1951. XII. tsz. e. rendelete 10 évig terjedhető börtönbüntetéssel sújtja, amennyiben a cselekmény súlyosabban nem minősül.”^{xxii}

Szabadulása után egyházi keretbe nem juthatott, hiszen internálása alatt 1950-ben a magyarországi szerzetesrendek működési engedélyét megvonták. Így Kiss László segéd munkásként dolgozott különböző munkahelyeken. Azonban pap akart lenni, a táborban és a tábor után végzett tanulmányai alapján Kisberk Imre segédpüspök 1957. január 25-én Pomázon – három társával együtt – titokban pappá szentelte. Titokban, mert ebben az időben már csak állami engedéllyel lehetett bárkit is pappá szentelni. Nem volt harangzúgás, ünneplő közönség, s a felszentelt papok csak egyszerű utcai ruhában léphettek ki a templomból – minden feltűnést kerülve, vigyázva és nem egyszerre.

Ismét a belügyi szervek kezében

Amikor 1961. február 6-án éjszaka az ország területén több száz pap és szerzetes lakásán házkutatás tartottak, Kiss Lászlót is bevitték a Budapesti Rendőrfőkapitányságra, erre adott utasítást Berényi parancsnok.^{xxiii} A következő intézkedési feladatok alapján zajlott le a házkutatás és az előállítás:

- 1./ Behatolás 22 óra 55 perckor
- 2./ Az előállítandó személyekkel az épületet el kell hagyni 23.30 órakor.
- 3./ Ha a megjelölt személyeken kívül más is tartózkodik a lakásban azt is elő kell állítani.
- 4./ A célszemélyek mozgását a lakásban korlátozni kell. Egyedül nem mozoghatnak. A behatolás után azonnal öltözködniük kell.
- 5./ Személyi motozást a lakásban nem kell végrehajtani, csak a Főkapitányságon.
- 6./ Az előállítás után személyi motozást kell tartani. A zsebekből és retikülből kirakott holmikat átvizsgálásuk után a szobában lévő íróasztal fiókjába kell helyezni. A lakáskulcsot is el kell tenni!
- 7./ Az előállítás megtörténte után azonnal telefon-értesítést kell adni az 53-90-re. Hellebrandt László r.szds. vagy Gressa István r.szds. elvtársaknak.
- 8./ A kihallgatás ideje alatt rendkívül udvariasnak kell lenni.
- 9./ A kérdéseket időben úgy kell elosztani, hogy kb. 4 órahosszát eltartsanak.
- 10./ A kihallgatási kérdések átbeszélése és leiratása után a fent már megjelölt telefonszámon értesítést kell adni a további utasítás céljából.

- 11./ A személyek lakásukra való visszaszállítása a megjelölt telefonszámon kapott utasítás vagy engedély nélkül, tilos.
- 12./ Az előállított személyt a Budapesti Rendőrfőkapitányság IV 404 számú szobájába kell vinni és ott kihallgatni.

A kihallgatási terv pontjaitól és a főbb intézkedési feladatoktól eltérni csak engedéllyel szabad.^{xxiv}

Előre, központilag megírt kérdésekre kellett Kiss Lászlónak kihallgatása során válaszolnia. Látható, hogy az előre megírt kérdések készítője egy sablon kérdéssort állított össze, mert van pár olyan kérdés, amelyek Kiss László életútjának tükrében értelmezhetetlen. Az alábbi kérdésekre kellett válaszolnia:

- „1./ Ismertesse önéletrajzát, ezen belül térjen ki:
  - a./ szülei 1945 előtti és utáni foglalkozásukra, politikai tevékenységükre
  - b./ Sorolja fel a testvéreit. Ismertesse azok foglalkozását és egyéb vonatkozású önéletrajzi adatait azoknak
  - c./ Beszéljen saját iskolai végzettségéről, melyik iskoláját mikor és hol végezte?
- 2./ Mikor lépett be a jezsuita rendbe?
  - a./ Hol végezte el a noviciátust?
  - b./ Mikor szentelték fel, hány fogadalmat tett?
  - c./ Milyen beosztásai voltak a jezsuita renden belül annak felosztásáig?
- 3./ A rend felosztásakor hol tartózkodott?
  - a./ Volt-e büntetve, miért és mikor szabadult?
  - b./ A rend felosztása, illetve szabadulása óta mivel foglalkozik?
- 4./ Az 1956-os októberi ellenforradalom alatt hol tartózkodott?
  - a./ Milyen összejöveteleken vett részt?
  - b./ Önön kívül még kik voltak jelen az összejövetelen?
  - c./ Mi volt az összejövetel célja?
- 5./ Jelenleg ki az illegális jezsuita rend provinciálisa?
  - a./ Miben mutatkozik meg az irányító tevékenysége?
  - b./ Mikor találkozott a provinciálissal utoljára?
- 6./ Sorolja fel az összes jezsuita ismerőseit. Írásban jellemezze őket.
Név, foglalkozás, lakás, ellenséges tevékenység stb.
- 7./ Hogyan van jelenleg megszervezve az illegális jezsuita rend?
  - a./ Kik a csoportvezetők?
  - b./ A csoportvezetőknek mik a feladatai?
- 8./ Lakásán, milyen tiltott tárgyakat, könyveket, vagy egyéb más illegális sajtó-termékeket tart?
  - a./ Hol vannak a fenti tárgyak rejtékhelyei?^{xxv}

Kiss László ezeket írta le saját kezű önéletrajzában a feltett kérdésekre válaszul:

„Születtem 1925. júl. 1-én, édesanyám neve Habrányi Eleonóra, édesapám: Kiss László. Származásom: 36 földje volt az apámnak, egy bérest dolgoztatott, idénymunkásokat alkalmazott.

Szüleim foglalkozása 1945 előtt földművesek voltak 36 hold földön, utána 1952-ig gazdálkodtak, utána kiadták bérbe és édesapám Inotára ment dolgozni, jelenleg mint éjjeli őr a békésszentandrás duzzasztónál dolgozik.

/Testvérei adatai, házastársaik, gyermekeik (ezekre nem térek ki)./

Elemi iskolába Kunszentmártonban jártam 1931-től 1936-ig. 1936-tól 1944-ig Szentesen jártam gimnáziumba, ott érettségiztem 1944 májusában kitüntetéssel.

1944. augusztus 14-én beléptem a Jezsuita Rendbe és a Manrézában voltam (Budapest, XII. Labancz u. 57.) újonc. 1944. december 27-én újonctársaimmal együtt lementünk Kalocsára. A kalocsai jezsuita rendházban voltam 1944 májusáig, akkor visszamentünk a Manrézába, ott tettem le a fogadalmaimat 1946 augusztus 15-én.

1946. augusztus 17-én Szegedre kerültem, az ottani jezsuita rendházban végeztem bölcséleti tanulmányomat a Bölcséleti Főiskolán 1949 márciusáig. Ekkor előjárói parancsra Nyugatra akartam disszidálni, illegális határátlépési kísérlet miatt elfogtak 1949. márc. 7-én, – majd márc. 31-i dátummal internáltak.

Az Internálótáborban találkoztam P. Mócsyval, Németh Tiborral, Máté Józseffel, Lázár Józseffel, Fábíán Istvánnal, Mattyasovich Henrikkel és Wéber Jánossal. Ők valamennyien rendtársaim voltak: P. Mócsy Imre Bp. VII. Marck József u. 29. I. 9. sz. alatt lakik; – Lázár József kőműves, Mezőkövesden lakik; Fábíán István káplán Albertirsán; Németh Tibor káplán Hódmezővásárhelyen, Mattyasovich Henrik és Máté József 1956-ban Nyugatra disszidáltak; Wéber János kilépett a jezsuita rendből és megnősült, jelenleg Pécsen lakik. – A kistarcsai Internálótáborban tovább folytattam bölcséleti és hittudományi tanulmányaimat táborparancsnoki engedéllyel.

1953. szept. 17-én szabadultam az Internálótáborból. – Egészségem helyreállítása után 1954 márciusától november végéig Építőipari Vállalat alkalmazásában dolgoztam mint segédmunkás; 1955. jan. 25-től a tanév végéig a köteleki általános iskolában tanítottam mint óraadó tanító. 1955 nyarán 3 hétig a Honvéd Térképészeti Intézet alkalmazásában dolgoztam, augusztusban a szarvasi ÖTKI kertészetében, majd ismét a Honvéd Térképészeti Intézet alkalmazásában november végéig. 1955. dec. 8-tól 1956. április 15-ig a szolnoki Műegyetemen voltam fűtő, májustól július 31-ig a Kénsavgyárban voltam rakodómunkás, 1956 augusztustól 1957 februárjáig a Kecskeméti Útfenntartó Vállalat kunszentmártoni kirendeltségének alkalmazásában dolgoztam.

1957. január 25-én Pomázon a Goretti Mária kápolnában állami szempontból illegálisan pappá szentelt Kisberk Imre püspök: – Lázár Józseffel, Morlin Imrével és Závodni Kálmánnal együtt. Az erre vonatkozó iratok tudomásom szerint a székesfehérvári titkos püspöki levéltárban vannak. A fenti szertartáson P. Kollár Ferenc rendfőnököm is jelen volt.

Az 1956. októberi ellenforradalom cselekményeiben nem vettem részt. 1945 előtt és után sem voltam semmiféle politikai pártnak tagja. Villám u. 2. sz. alatti albérleti lakásomon a Jezsuita Rend könyvtárának egy része van tárolva, melyet közölünk bárki igénybe vehet: Legtöbbször P. Morlin Imre és P. Luzsénszky Alfonz járt oda könyvekért.

Tavaly ősszel F. Domanits lakásán részt vettem egy ebéden, ahol több rendtársammal is találkoztam. Egyébként rendszeresen semmiféle összejöveteleken nem szoktam részt venni.^{xxxvi}

1961. február 7-én házkutatási jegyzőkönyv készült Kiss László lakásán, amelyből megtudhatjuk, hogy milyen könyveket foglaltak le tőle a belügyi szervek:

„A következő írásokat adta elő:

- 1 drb 8 oldalas brossura /Szent Atya irányt szabó beszéde/
- 1 drb 4 oldalas /Szent Atya beszéd/
- 1 drb Tóth Tihamér: Tiszta férfiúság
- 1 drb Gere Jolán: A mai lányok útja
- 1 drb L. Galott SJ könyv

A következő írásokat találták meg nála:

- 1 drb Jean Paul Baudete könyv
- 1 drb Bangha Béla: Krisztus és az egyház
- 1 drb Bangha Béla: A Négyszáz éves Jézus Társaság
- 5 drb külföldön kiadott könyv
- 1 drb Mária kongregáció könyv
- 14 drb szemléltető péld.
- 2 drb Varga Katalin kunszentmártoni gyógyszerész-technikus részére küldött levelek
Brossúrák 16 és 40 oldallal
- 1 drb Körmendi Juci részére írott levél
- 3 drb eseménynapló
- 2 drb 8 oldalas sokszorosított brossura
- 1 drb zsebnótesz
- 1 drb fényképalbum
- 1 drb írógép Mercedesz gyártmányú^{xxxvii}

1961. szeptember 29-én született határozat a lefoglalás megszüntetéséről. Ebben az szerepel, hogy visszaadják Kiss Lászlónak a Mercedes gyártmányú írógépet és egy használt bőröndöt. A kül-

és belföldi kiadású könyveket, levelezéseket, brossúrákat és eseménynaplót megsemmisítik.^{xxviii} a házkutatás és letartóztatás után megírták Kiss Lászlóval önéletrajzát.^{xxix}

1961. március 11-én készült egy jelentés Kiss László kihallgatásával, házkutatásával kapcsolatban. Ez a jelentés a következőt javasolja:

„P. Kiss László jezsuita szerzetes 1957-ben lett illegálisan pappá szentelve. Ezt megelőzően több éven keresztül illegális határátlépés kísérlete miatt internálva volt. Huzamosabb ideje ügynöki bizalmas nyomozás alatt áll „Viktor” fn. ügynök és „Pillangó kisasszony” fn. op. kapcsolat dolgoznak rá. A jelentésekből megállapítható, hogy Kiss nem bigott jezsuita, gyakran foglalkoztatja az a téma, hogy a rendet ott hagyja és családot alapít. F. év február hó 6-án a házban lakó Petruich Antal jezsuitával együtt ki lett hallgatva és a kihallgatás után tartottunk nála házkutatást.

A házkutatás és a kihallgatás hatására az egyházi tanulmányait abbahagyta és fizikai munkásként helyezkedett el a 4. sz. Építőipari vállalatnál. „Pillangó kisasszony” előtt kijelentette, hogy családot alakít. Kiss Lászlóval beszerzés végett foglalkoztunk, azonban a rendőrségen történt kihallgatása miatt, mely nem konspirált körülmények között történt, beszerzését nem javaslom, mivel rendtársai között elterjedt olyan hír, hogy vigyázni kell tőle, mert esetleg a rendőrség embere. Ezt a kijelentést P. Takács Sándor jezsuita tette „Viktor” fn. ügynökünk előtt a közelmúltban. Nevezett kihallgatása alkalmával közlékeny volt, látható, hogy a jezsuita rend életéről tájékozódott. Éppen ezért javaslom a renddel kapcsolatban tanúként kihallgatását.”^{xxx}

Amikor ez a házkutatás és előállítás megtörtént Kiss Lászlóval, már beiratkozott hallgatója volt a budapesti Hittudományi Akadémiának. Habár a házkutatás esztendejében megszerezte biblikumból Szörényi Andor professzornál a doktori címet, ez semmit se változtatott magánéletén és foglalkozásán. 1961. február 15-től 1974. szeptember 1-jéig a Fővárosi 4. sz. illetőleg a Fővárosi 3. sz. Építőipari Vállalat alkalmazásában volt segédmunkás. 1964-ben letette a vízvezeték szerelői szakmunkás vizsgát. Megválasztották szakszervezeti bizalminak, szocialista brigádvezetőnek, kétszer megkapta a „kiváló dolgozó” kitüntetést, és brigádjával elnyerte a babér-, bronz-, ezüst-, majd az aranykoszorús jelvényt.

1973-ban szívinfarktust kapott, egy évig betegállományban tartották, majd leszázalékolták. Mégsem pihent. A változatosság kedvéért nem vízvezetéket szerelt, hanem tudományos értekezéseket írt. 1973 szeptember óta a *Teológiában*, 1976 júniusa óta a *Vigiliában* több mint harminc tanulmánya jelent meg. Exegétikai jellegű kéziratait benyújtotta kiadásra a Szent István Társulatnak, de a Társulat nem jelentette meg.

1982-ben hirtelen szívrohamban halt meg a lakásán.

30 ÁBTL V-147806/2 sz. d. 284-287. o. Jelentés, Budapest, 1961. március 11. Pető Imre r. fhdgy.

---

* *Soós Viktor Attila* történész, fő levéltáros, fősztályvezető a Magyar Országos Levéltár Politikai Kormányiszervek (1945-), és MDP-MSZMP iratok fősztálya.

Főbb publikációi:

Császár István - Soós Viktor Attila: Magyar Tarzícius – Brenner János élete és vértanúsága – 1931– 1957. Szentgotthárd, 2003.
Soós Viktor Attila: Apor Vilmos naplói I. Győr, 2005. (Győri Egyházmegyei Levéltár Kiadványai, Források, feldolgozások 2.)
Soós Viktor Attila: Badalik Bertalan O.P. életútja. Domonkos Szemle

különszám. (2005) 1. szám

Szabó Csaba - Soós Viktor Attila: VILÁGOSSÁG; Az Állami Egyházügyi Hivatal és a hírszerzés tevékenysége a katolikus egyház ellen. Budapest, 2006.

Lénárd Ödön - Tímár Ágnes - Szabó Gyula - Soós Viktor Attila: Utak és útvesztők. Budapest, 2006.

Lénárd Ödön - Tímár Ágnes - Soós Viktor Attila: Istennel, vagy Isten nélkül. A katolikus iskolák államosítása Magyarországon a II. világháború után. Budapest, 2008.

Apor Vilmos püspöki iratai. Szerk.: Soós Viktor Attila. Győr, 2009. (A Győri Egyházmegyei Levéltár Kiadványai, Források, feldolgozások 7.)

Soós Viktor Attila: Kádár János és VI. Pál pápa 1977. június 9-ei találkozása – Előkészítés, megvalósulás, visszhangok. ArchivNet (2010) 1.

Soós Viktor Attila: Az Állami Egyházügyi Hivatal és a Belügyminisztérium kapcsolatrendszere 1956 után, a hatvanas évek végéig. Egyházüldözés és egyházüldözök a Kádár-korszakban. Szerk.: Soós Viktor Attila - Szabó Csaba - Szigeti László. Budapest, 2010.

ⁱ Fábry Antal S.J. (1902-1985) nevét az ÁBTL dokumentumai i-vel írják (=Fábri). *A tanulmányban idézett levéltári iratokat szöveghűen, helyesírási és gépelési hibákkal együtt közöltem.* A tanulmányomban szereplő jezsuitákról, lásd Bikfalvy Géza: *Magyar jezsuiták történeti névtára 1853-2003.* METEM, Bp. 2007.

ⁱⁱ A Belügyminisztérium 533.900/1946 sz. rendelete 1946 októberében önállósította a budapesti Politikai Rendőrséget a Magyar Államrendőrség Államvédelmi Osztálya (ÁVO) néven. A szerv felügyeletét, ellenőrzését és irányítását közvetlenül a belügyminiszter gyakorolta. Az ÁVO, majd később jogutódja, s az Államvédelmi Hatóság (ÁVH) 1956-ig működött. A különböző elnevezésű karhatalmi szervezetek mindvégig Péter Gábor volt a vezetője, és az Andrássy út 60-ban volt a székhelye.

ⁱⁱⁱ Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL) V-19486 számú dosszié 13. o. Jelentés, Budapest, 1949. március 30. dr. Váradi György r.szds.

^{iv} ÁBTL V-19486 sz. d. 18-20. o. Gyanúsított kihallgatásáról jegyzőkönyv, Budapest, 1949. március 29. dr. Váradi György r.szds.

^v Dr. Fábry Antal szegedi rendházfőnök, internálva nem volt.

^{vi} ÁBTL V-19486 sz. d. 14-17. o. Gyanúsított kihallgatásáról jegyzőkönyv, Budapest, 1949. március 30.

^{vii} ÁBTL V-19486 sz. d. 11-12. o. Internáltak országos nyilvántartása

^{viii} ÁBTL V-19486 sz. d. 30. o. Véghatározat, Budapest, 1949. március 30.

^{ix} ÁBTL V-19486 sz. d. 41. o. Kiss László internált önéletrajza

^x ÁBTL V-19486 sz. d. 25. o.

^{xi} ÁBTL V-19486 sz. d. 25. o. Ügyvédi meghatalmazás, 1949. április 5.

^{xii} ÁBTL V-19486 sz. d. 26-27. o. Kiss László levele dr. Móra Zoltán ügyvédnek, 1949. június 27.

^{xiii} ÁBTL V-19486 sz. d. 22. o.

^{xiv} ÁBTL V-19486 sz. d. 21. o. Kiss László levele a Magyar Belügyminisztérium Internálási Osztályának.

^{xv} ÁBTL V-19486 sz. d. 32. o. Véghatározat, 1949. szeptember 13.

^{xvi} ÁBTL V-19486 sz. d. 33. o. Véghatározat, 1949. október 5.

^{xvii} ÁBTL V-19486 sz. d. 44-45. o. Gyanúsított jegyzőkönyv, Kiss László kihallgatása Kistarcsa, 1952. augusztus 21. Közérdekű Munkák Igazgatósága

^{xix} ÁBTL V-19486 sz. d. 42. o. Összefoglaló jelentés, Kistarcsa, 1952. augusztus 24. Kerti István áv. hdgy.; Alak Sándor áv. alhdgy.

^{xx} ÁBTL V-19486 sz. d. 48. o. Kiss László internált környezettanulmánya, 1952. november 5.

^{xxi} ÁBTL V-19486 sz. d. 51. o. Határozat, Budapest, 1953. szeptember 17.

^{xxii} ÁBTL V-19486 sz. d. 49. o. Nyilatkozat, Kistarcsa, 1953. szeptember 17.

^{xxiii} ÁBTL V-147806/2 sz. d. Pethő Jenő és társai 274. o. Utasítás, Budapest, 1961. február 6.

^{xxiv} ÁBTL V-147806/2 sz. d. 280. o. Főbb intézkedési feladatok, Budapest, 1961. február 6.

^{xxv} ÁBTL V-147806/2 sz. d. 278-279. o. Kérdések, Budapest, 1961. február 6.

^{xxvi} ÁBTL V-147806/2 sz. d. 281-283. o. Kiss László önéletrajza, Budapest, 1961. február 7.

---

^{xxvii} ÁBTL V-147806/2 sz. d. 275. o. Jegyzőkönyv, 1961. február 7. Dr. Pető Imre r. fhdgy.

^{xxviii} ÁBTL V-147806/2 sz. d. 276. o. Határozat lefoglalás megszüntetéséről, Budapest, 1961. szeptember 29. Pataki István r. fhdgy.

^{xxix} ÁBTL V-147806/2 sz. d. 281-283. o. Kiss László önéletrajza, 1961. február 7.